

Kuzey Kore-ABD Nükleer Denkleminde Çin'in Konumu

Sibel KARABEL

BİLGESAM AB ve Asya-Pasifik Uzmanı

Kore Yarımadası 2018 yılında hareketli diplomatik girişimlere sahne olarak dünya kamuoyunun gündeminde yer almaktadır. Kuzey Kore'nin nükleer denemeleri yeni olmamakla beraber gündemin ana hatlarını; Kuzey Kore lideri Kim Jong-Un'un 2018 Yılbaşı Konuşmasıyla başlayan ve 'Panmunjom Deklarasyonu' çerçevesinde oluşan Güney-Kuzey Kore raproşmanı ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Donald Trump ile Kim'in 12 Haziran 2018'deki 'tarihi' görüşmesine varan süreç oluşturmaktadır. Bu analizde bölgesel dinamikler açısından ağırlık merkezinde bir aktör olan Çin'in; Kuzey Kore nükleer denemelerine karşı tutumu, Kuzey Kore-ABD nükleer görüşmelerindeki konumu ve uluslararası ilişkilerindeki Kuzey-Güney Kore dengesi irdelenecektir.

Çin-Kuzey Kore İlişkilerinin Tarihsel Seyri

Kore Yarımadası tarihsel perspektifte değerlendirildiğinde; özellikle Çin, Japonya, Sovyetler Birliği/Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri için jeopolitik konumu nedeniyle stratejik öneme haiz olduğu görülmektedir. Çin açısından sıralanabilecek

en belirgin özellikleri; bir yandan yarımada Japonya'yı Asya'ya bağlarken diğer yandan Kuzey Kore, ABD'nin bölgesel etkinliğine karşı bir nevi 'tampon' güç oluşturmaktadır.

Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC)'nin kurucusu Mao Tse Dong döneminde, ideolojik bağlamda benzer öncelikler tercih edilmesi nedeniyle Çin-Kuzey Kore ilişkileri 'dudak ve dişler' olarak betimlenmiştir. Nitekim 1950'deki Kore Savaşı'nda Mao, Kuzey Kore'ye destek olarak Çin Halkı Gönüllüleri (Zhongguo renmin zhiyuan jun) adı altında 850,000 asker konuşlandırdı. Bu oluşum 1958'e kadar Kuzey Kore'nin altyapı ve yeniden yapılandırılmasında da görev aldı.

Kuzey Kore-Çin ilişkilerinin Soğuk Savaş öncesi dönemini incelerken dikkate alınması gereken bir husus da Sovyetler Birliği'nin yarımadadaki etkisidir. Soğuk Savaş boyunca Çin, Kuzey Kore'nin Sovyetler'in uzantısı gölge bir devlet olmaması için Sovyetlerle rekabet etmiştir. 1960 Çin-Sovyet ayrışmasından sonra oluşan düzlemde Çin ve Kuzey Kore, 1961 yılında birbirlerine olabilecek her-

hangi bir saldırıya karşı koruma garantisini veren Karşılıklı Savunma Anlaşması imzalamıştır. Günümüze kadar da Sovyetler/Rusya-Çin-Kuzey Kore denklemi güncelliğini korumaktadır. Örneğin Kuzey Kore, Çin'e olan ekonomik bağımlılığını azaltmak ve Çin'in 1990'lı yıllarda Güney Kore ile diplomatik temaslarından sonra Rusya'ya yakınlaşmıştır. Ancak aynı dönemde Rusya'daki ekonomik zorluklar ve 1994'te Kuzey Kore lideri Kim Il-Sung'un ölümüyle oluşan siyasi istikrarsızlık Pyongyang'ı tekrar Çin'e yöneltmiştir.

Çin-Kuzey Kore ilişkilerindeki bir diğer bağlam da; Çin'in Kuzey Kore-Güney Kore arasındaki gözettiği dengeli politika arayışıdır. Bejing yönetimi Soğuk Savaş sonrası oluşan yeni düzende uluslararası ilişkilerini çeşitlendirme amacıyla güttüğü politikalar neticesinde ve 1980'lerden sonra Deng Xioping ile ideolojinin Çin dış politikasındaki ağırlığının azalmasıyla birlikte ilişkilerini daha pragmatik bir zemine oturtmaya başlamıştır. Bu yeni anlayışla 1992 yılında Güney Kore ile diplomatik temaslar başlamıştır. Bu durum Kuzey Kore'yi rahatsız etse de ilişkiler bütünüyle bozulmamıştır. Güncel verilere göre, ekonomik olarak Güney Kore'nin ihracatının yaklaşık %25'i ve ithalatının %20'si Çin iledir. Bununla birlikte, Kuzey Kore-Çin ticari ilişkileri yıllar içinde artan yönde ivme kazanmıştır. 1990'larda Kuzey Kore'nin Çin ile ticareti %10 civarında iken 2001'de %50'lere ve 2017'ye gelindiğinde ise %90'lara gelmiştir. Çin, Kuzey Kore'nin en büyük ticaret ortağı ve gıda/insani yardım sağlayıcısı ülke konumundadır. Buna ilaveten, özellikle başta kömür olmak üzere enerjide de Pyongyang'ın ciddi ölçüde Bejing'e bağımlılığı bulunmaktadır.

Kim Jong-un Ne İstiyor?

Kuzey Kore kurulduğu 1945 yılından bu yana devlet felsefesi olarak hem birbirinden farklı hem de devamlılık öğeleri arz eden 3 Jenerasyonlu bir liderlik sürecinden geçmiştir. Kuzey Kore'nin devlet yönetim düsturları incelendiğinde; bir yandan devamlılık unsurları göze çarpmakta diğer yandan da özellikle Kim Jung-Un'in genel motivasyonunu kavrayabilmek için 3.

2011'de başa gelen Kim Jong-Un ise "Byungjin" felsefesiyle ekonomik kalkınma ve nükleer güç geliştirmeyi eş zamanlı hedef olarak belirlemiştir.

Jenerasyonda neyin öne çıkarıldığını vurgulamak gerekmektedir. Ülkenin birinci jenerasyonunun lideri Kim Il-Sung'un geliştirdiği "Juche" felsefesine göre Kuzey Kore'nin başlıca hedefleri: siyasette bağımsızlık, ekonomide kendine yeterlilik, savunmada kendine dayanma olarak tanımlanmaktadır. İkinci jenerasyonun lideri Kim Jong-Il ise bu felsefenin askeri boyutunu güçlendirerek "Songun" anlayışını geliştirmiştir. Buna göre; devlet yapılanmasında askeri görevlilere daha fazla yer verildi ve askeri güç modernize edildi. 2011'de başa gelen Kim Jong-Un ise "Byungjin" felsefesiyle ekonomik kalkınma ve nükleer güç geliştirmeyi eş zamanlı hedef olarak belirlemiştir.

Buradan hareketle, Kim'in belli stratejik amaçlar gözettiği söylenebilir. Öncelikle yukarıda ifade edilen Çin'e olan bağımlılığını azaltmak için ekonomik kalkınmayı hedeflediği iddia edilebilir. Kim için bu durum; Çin'in, Kuzey Kore'nin nükleer denemelerinde, uluslararası camiayla hareket ederek Pyongyang'a ekonomik bağımlılığı kaldıraç olarak kullanmasını engellemek olarak okunabilir.

Kim'in eş zamanlı ikinci prensibi olan nükleer güç geliştirme amacı ise uluslararası camiayı endişelendiren hususların başında gelmektedir. Birinci jenerasyonda Kim Il-Sung zamanında 1984-1994 arası 14 nükleer deneme, ikinci jenerasyon Kim Jong Il döneminde 1994-2011 arası 15 deneme yapılmış ve 2011 yılından itibaren Kim Jong-Un'un liderliğinde sadece 2017'de 17 nükleer deneme yapılmıştır. Kuzey Kore 2012 yılında anayasasında revizyon yaparak kendini "nükleer güç" olarak tanımlamıştır.

Sembolik olarak anlam ifade eden 2018 Yılbaşı Konuşmasında Kim, artık misillerin kitlesel üretim projelerinin hızlandığına ve Kuzey Kore'nin nükleer caydırıcılığının tamamlandığına işaret etmiştir.

ABD, Kuzey Kore Nükleer Sorununu Çözebilir mi?

Kuzey Kore'nin nükleer yolculuğunun başlangıcı 1950'li yıllara dayandırılabilir. 1955 yılında Kim Il-Sung Yongb-

yan'ında ilk nükleer fizik enstitüsünü kurdu. 1960'da Sovyetlerden nükleer araştırma reaktörü alındı. 1975 yılında plutonyum çıkarılmaya başlandı ve 1980'lere gelindiğinde ise nükleer silah üretimine geçildiği bilinmektedir.

Doğu Asya'da Güney Kore ve Japonya'nın müttefiği olan ABD ise; Kore yarımadasına, daha Kuzey Kore'de nükleer silah üretilmeden, 1958'den 1991 yılına kadar nükleer silah konuşlandırmıştır. Buna ilaveten Güney Kore'nin askeri savunma bütçesini desteklemiştir. ABD, 1967'de yarımada da 950 savaş başlığına sahipken bu sayı 1990'lara geldiğinde 100 civarı idi. 1991 yılında Soğuk Savaşın bitmesiyle nükleer silahlarını yarımadadan çekeceğini açıklamıştır. Ancak Pyongyang, çekilse bile ABD'nin nükleer şemsiyesinin Seul ve Tokyo'yu korumaya devam edeceğini bildirmiştir. Fakat buna rağmen nükleer konusunda Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) denetimlerini kabul ettiği bir anlaşma imzalamıştır.

Bununla birlikte Kuzey Kore, müzakereleri Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde 1959 yılında başlayan ve 1970'de taraflar için yürürlüğe giren Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması (NPT)'ni 1985 yılında imzaladı. 191 ülkenin taraf olduğu anlaşma 5 ülkeyi nükleer güç olarak tanımlamaktadır: ABD, Çin, Fransa, Sovyetler Birliği ve İngiltere. Ancak Kuzey Kore 1993 yılında Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) denetimlerini redderek NPT'den çıkacağını açıkladı. ABD'nin Kuzey Kore'ye yönelik yaptırımları bu dönemde başlamıştır.

Bu krizden sonra 1994'te ABD ve Kuzey Kore "Anlaşmalı Çerçeve" imzaladı. Buna göre; Pyongyang yasadışı plutonyum üretimini ve nükleer reaktör inşasını durduracak ve karşılığında ABD uygulamaya başladığı yaptırımlarda esneklik sağlayacak aynı zamanda insani yardım ve petrol temin edecektir. 1999 yılında Kuzey Kore moratoryum ilan ederek füze denemesi yapmayacağını açıklamış ve ABD de buna mukabil ekonomik yaptırımlarını daha da hafifletmiştir.

2000'li yıllara geldiğinde, özellikle Bush yönetiminin İran, Irak ve Kuzey Kore'yi "Şer Eksenli" olarak tanımlayarak yeni yaptırımlar uygulamaya koyması ABD'nin Kuzey Kore'ye olan tutumunu sertleştirmiştir. Nisan 2002'de G.Bush, 1994 Anlaş-

BM Kuzey Kore'ye
Yaptırımları Onayladı

**Kuzey Kore,
müzakereleri
Birleşmiş Milletler
(BM) bünyesinde
1959 yılında
başlayan ve
1970'de taraflar
için yürürlüğe giren
Nükleer Silahların
Yayılmasının
Önlenmesi
Anlaşması
(NPT)'ni 1985
yılında imzaladı.
191 ülkenin taraf
olduğu anlaşma
5 ülkeyi nükleer
güç olarak
tanımlamaktadır:**

masını Kuzey Kore'nin füze denemesi ve İran'a füzelerle alakalı transferleri nedeniyle onay vermeyeceğini bildirmiştir. Bunun ardından Kuzey Kore Yongbyon'daki nükleer tesisi tekrar devreye sokmuş ve Ocak 2003'te NPT'den çekilmiştir.

9 Ekim 2006'da ilk nükleer denemesini gerçekleştiren Kuzey Kore'nin gerekçesi ABD'nin K.Kore'nin rejimini bastırmak ve izole etmek isteği olarak belirtilmiştir. 2009-2016 arası ABD Başkanı olan B.Obama döneminde 4 nükleer denemede bulunan Kuzey Kore'ye yönelik tavır ABD'nin Asya Pivotu politikasıyla paralel seyretmiştir. Asya Pivotu ile Asya-Pasifik'te ABD'nin askeri, ekonomik ve siyasi varlığını kuvvetlendirmek hedeflendiğinden; Obama Kuzey Kore'yi nükleer güç olarak tanımayacağını beyan etmiş, ekonomik ve siyasi yaptırımlara devam etmiştir. Özellikle Asya Pivotu kapsamında Güney Kore ile güvenlik işbirliğini kuvvetlendirmiştir.

Eylül 2017'de hidrojen bombası denemesiyle uluslararası camiayı endişelerini artıran Kuzey Kore, Kasım 2017'deki kıtalararası balistik füze denemesiyle ABD'ye doğrudan tehdit olarak algılanarak özellikle Trump yönetiminin tonunu artıran bir hamle olmuştur. 2017'deki denemeler sonrasında ABD'de yarımada tekrar taktik nükleer silah konuşlandırılması gündeme gelmiştir. Trump döneminde önceki yönetimlerle genel yaklaşımda temelde benzerlikler takip edilmekte ancak yöntem olarak hem zorlayıcı/agresif hem diplomatik metodoloji sürdürüldüğü gözlemlenmektedir. Bu eklektik uygulamayla Trump bir yandan Kuzey Kore'yi nükleer güç olarak tanımayacağını, hatta gerektiğinde askeri gücünü kullanacağını defalarca ifade etmiş ancak aynı zamanda Güney Kore ve Çin'in diplomatik arabulucuk katkılarıyla Kim Jong-un ile diplomatik temaslara girmektedir.

Trump 2018 Nükleer Durum Değerlendirmesi (NPT)'nde Kuzey Kore'ye yönelik ülkeye özgü stratejiler uygulanması gerektiğini bu çerçevede de Kuzey Kore için CVID olarak adlandırılan ve

Gerek nükleer konusu gerekse yarımada kalıcı barış arayışları Çin, ABD, Japonya, Kuzey ve Güney Kore arasında gerçekleştirilecek çok taraflı istişare mekanizmalarından geçmektedir. Kore Yarımadasının nükleerden arındırılması noktası bir anlamda yarımada kalıcı bir barışın tahsis edilmesiyle de bağlantılıdır. Ancak bunu sağlayacak taraf sadece Kuzey Kore ve Güney Kore değildir. ABD ve Çin'in de katkıları gerekmektedir.

2016'dan beri ABD anayasasında yer alan Kuzey Kore'nin tüm nükleer envanterini uluslararası nükleer izlemeye açtığı geri dönülmez bir nükleersizleştirme öngörülmektedir. Bununla birlikte caydırıcılık kullanılması gereken ülkeler olarak; Çin, Rusya, Kuzey Kore ve İran geçmektedir. Kim'in rejim devamlılığı ile nükleer silah programının aynı anda olmayacağı vurgusu da bu anlamda önemlidir. Pyongyang'ın nükleer denemeleri, kapasitesini geliştirmeye çalışması ve provokatif eylemlerinin ABD'nin menfaatlerini tehdit ettiği ifade edilmektedir.

Nükleersizleştirme Ne Demek?

Kore Yarımadası tarihsel olarak siyasi ve stratejik sorunlarının çözümünü küresel ve bölgesel güçlerin inisiyatifiyle birlikte aramıştır. Bu minvalde, gerek nükleer konusu gerekse yarımada kalıcı barış arayışları Çin, ABD, Japonya, Kuzey ve Güney Kore arasında gerçekleştirilecek çok taraflı istişare mekanizmalarından geçmektedir. Kore Yarımadasının nükleerden arındırılması noktası bir anlamda yarımada kalıcı bir barışın tahsis edilmesiyle de bağlantılıdır. Ancak bunu sağlayacak taraf sadece Kuzey Kore ve Güney Kore değildir. ABD ve Çin'in de katkıları gerekmektedir.

Bu noktada hatırlatmak gerekir ki; 1953 yılındaki ateşkeste Güney Kore imza sahibi olmamakla birlikte dönem Kuzey Kore'ye destek veren Çin Gönüllü Ordusu an itibarıyla bulunmamaktadır. Bu kapsamda, aktif diplomasi içinde bulunan ABD ve Kuzey Kore'nin nükleerden arınmayı nasıl yorumladığı ve atılacak adımları ne yönde hesapladığı sorunsalı önem teşkil etmektedir.

ABD ve özellikle Trump yönetimi John Bolton'ın değişimiyle; nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlar ve ilgili ekipmanlar ile balistik füzelerin Tennesy'deki OakRidge Ulusal Laboratuvarı'na teslim edilmesini ve aynı zamanda Kuzey Kore'deki nükleer ile uğraşan bilim insanlarının ülkeyi terk etmesini öngörmektedir. ABD'nin Kuzey Kore nükleer mev-

**Konjonktürel faktörler ne olursa olsun,
Çin'in Kuzey Kore nükleer sorununa bakış
açısında süreklilik unsurları bulunmaktadır.
Bu öncelikler:**

**Kore yarımadasında barış ve istikrarı
sağlamak,**

Yarımadanın nükleerden arınması,

Müzakere yöntemiyle barışçıl çözümler,

**Ve 2000'li yıllardan itibaren; Çok aktörlü ve
çok taraflı çözümler olarak sıralanabilir.**

zusunda yine Bolton'un ağzından 'Libya Modeli'ni (CVID'nin Kuzey Kore'nin nükleer envanterini uluslararası camiaya açma kısmı) telaffuz etmesi çok taraflı diplomatik inisiyatiflerle bile Kuzey Kore'nin nükleer denemelerinin engellenememiş olmasının bilinmesiyle birlikte değerlendirildiğinde Pyongyang tarafından kabul göremeyeceğini aşikar kılmaktadır.

Diğer taraftan Kuzey Kore nükleersizleşmeyi uzun dönemde küresel silahsızlanma temasıyla birlikte yorumlamaktadır. Kuzey Kore'nin jenerasyonlar boyu değişmeyen nükleerden arınma önergesi özetle; ABD ve Güney Kore'nin iyi niyetli karşılığıyla ve Pyongyang rejiminin güvenliğinin korunmasıyla doğru orantılıdır. Buradan Kuzey Kore'nin ve muhtemelen Çin'in destekleyebileceği bir öneri de; ABD'nin Güney Kore'de yaklaşık 28,500 kişilik askeri varlığını ve nükleer şemsiyesini çekmesi durumudur. Dolayısıyla, nükleersizleştirme ile tarafların net olarak ne kastettiği son derece önem arz etmektedir.

Çin'in ABD-Kuzey Kore Nükleer Müzakerelerine ve Nükleer Sorununa Karşı Tutumu

Konjonktürel faktörler ne olursa olsun, Çin'in Kuzey Kore nükleer sorununa bakış açısında süreklilik unsurları bulunmaktadır. Bu öncelikler:

Kore yarımadasında barış ve istikrarı sağlamak,

Yarımadanın nükleerden arınması,

Müzakere yöntemiyle barışçıl çözümler,

Ve 2000'li yıllardan itibaren; Çok aktörlü ve çok taraflı çözümler olarak sıralanabilir.

Daha net bir deyişle Çin'in resmi söyleminde Kuzey Kore meselesi 3 noktada özetlenebilir: Askeri

çatışmaya hayır, kaosa hayır ve nükleere hayır. Buradan hareketle Beijing'in tüm inisiyatifleri ilgili kapsamda değerlendirilmelidir.

Kuzey Kore'nin nükleer mevzuu uluslararası camiayı meşgul etmeye başladığı 1990'lı yıllarda Çin bu konuda kendi dış politika prensipleri doğrultusunda rahatsızlıkların dile getirdi. Buradaki ölçüt; ülkelerin içişlerine karışmadan ve egemenlik haklarına saygı çerçevesinde nükleerden arınma ve barışçıl çözümler olarak tanımlanabilir. Şunu belirtmek gerekir ki; ABD, Kuzey Kore ile nükleer sorununun çözümünde başından beri Çin ile işbirliğini aramıştır. Çin ise sorunun ABD ile Kuzey Kore arasında ikili müzakerelerle çözümünü önermiştir.

Dönemin Dışişleri Bakanı Qian Qichen, "Çin'in Kuzey Kore üzerinde, ekonomik bağımlılığa rağmen, az derecede kaldıraç kuvveti olduğunu" beyan etmiştir. Genel dış politika düsturu hasebiyle de Beijing, IAEA'nın BM nezdindeki yaptırımlarına karşı çıkmıştır. Bunun yerine diyalog ve istişare yöntemleriyle çözümü önermiştir. Bu noktada ABD'nin agresif davranışlarının Kuzey Kore'nin nükleer programında tetikleyici unsur olduğu belirtilmiştir. Nitekim ABD'nin Güney Kore'ye nükleer yığınağı yapmaya başladığı 1958 yılında Kuzey Kore'de nükleer silah üretilmemiştir. Çin için o dönem Kuzey Kore nükleer konusu kendi menfaatlerini tehditte ziyade ABD'nin doğrudan sorunu olarak görüldü. Çin nükleere karşı olmakla birlikte, Beijing için öncelik yarımada istikrarı idi.

2000'li yıllara gelindiğinde ise Kuzey Kore nükleer sorunu artık bölgesel dengeleri etkileyen bir problem olmaya başlamıştır. Çin'in en büyük çekincelerinden biri ABD'nin askeri ve ekonomik yaptırımlarının tansiyonu daha da artırıp kaos ve istikrarsızlığa sebebiyet vermesidir. Buna mukabil Çin, daha önce üstü kapalı bir şekilde yaptığı uya-

rılar yerine daha belirgin politikalar gütmüştür. Örneğin, Kuzey Kore'ye yönelik mülteci politikasında önceleri esneklik uygularken 2006 sonrası kotaları sınırlı tutmuştur. Benzer şekilde, 12 Şubat 2003'te de daha önce karşı çıktığı IAEA kararlarında müsabet oy kullandı.

Kuzey Kore nükleer sorununa dair Beijing'in çözüm önerileri bu dönemde çok taraflı platformlar vasıtasıyla barışçıl çözümler olmuştur. Bu arka plan temelinde Çin, mekik diplomasisi ile Kuzey Kore ve ABD'yi ikna ederek 2003 yılında "Altılı Görüşmeler" olarak adlandırılan çok taraflı müzakereleri başlamasında ön ayak olmuştur. 23 Nisan 2003'te ABD, Kuzey Kore ve Çin üçlü görüşme gerçekleştirdi. Nükleer konusunda uzlaşma arayışındaki "Altılı Görüşmeler" platformuna; Çin, ABD, Japonya, Rusya, Kuzey ve Güney Kore katılmıştır. 2003-2007 arası 6 tur düzenlenmiştir.

2006 yılında ilk nükleer denemesini gerçekleştiren Pyongyang'a Çin'in tutumu, 2013'te 3. nükleer denemesi sonrası sertleşmiştir. Bundan sonra Çin için öncelik sırası nükleerden arındırma, barış ve istikrar ve Altılı Görüşmelerin devamlılığı olmuştur. Bu anlamda 2013'teki deneme dönüm noktası sayılabilmekle beraber, Çin'in Kuzey Kore'ye yönelik radikal bir tavır değişikliğine gittiğini söylemek mübalağalı bir yorum olacaktır. 2013 Nisan'da Xi Jinping: "Hiçbir ülkenin kendi bencil amaçları için bir bölgeyi veya dünyayı kaosa sürüklemesine izin verilemez" söylemi geçmişteki denemelerde kullanılan üstü kapalı diskurdan oldukça uzaktır. İlk defa Çin dışişleri bakanlığı nezdinde de kinama açıklaması yapılmıştır. Mayıs 2013'te Çin bankaları Kuzey Kore banka hesaplarını kapatmıştır. Eylül 2013'te ilk defa Çin bir ülkeye yönelik ihracat kon-

trol listesi yayınlamıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) 2094 sayılı kararı uygulamaya konulmuş ve Kuzey Kore'ye yönelik ihracat denetimleri artırılmıştır.

2015'te ABD ziyaretinde Xi Jinping 'tamamen ve doğrulanabilir nükleerden arınmayı' telaffuz etmiş ve BMGK kararlarını tam anlamıyla uygulanmasını salık vermiştir. 5. nükleer denemeden sonra Çin, Pyongyang'ı nükleer konusundaki taahhütlerini tekrar gözden geçirmeye çağırılmış ve BMGK kararlarını doğrudan uygulayacağını açıklamıştır. Hatta Beijing, yaptırımların tamamıyla ve bütünüyle uygulanacağını deklare etmiştir. Mart 2016'da BMGK 2270 sayılı karar uyarınca ilk defa kömür ve demir gibi ürünler için kısıtlamalar getirilmiştir. Mart 2016'da Çin Ulaştırma Bakanlığı 31 Kuzey Kore firmasını karalisteye aldı ve 6 limandan Kuzey Kore gemilerinin girişi yasaklandı. Nisan ve Haziran 2016'da kendi ambargo listesini uygulamaya başladı.

30 Kasım 2016'da BMGK 2321 sayılı karar Kuzey Kore'ye yönelik o zamana kadar en ağır yaptırımları kapsamaktaydı. Neredeyse ticaretin yarısını oluşturan kömür ithalatı yasağı da bulunmaktaydı. Çin bu kararda Kuzey Kore aleyhinde oy kullanmıştır.

Çin-Kuzey ve Güney Kore-ABD Denklemi

Yukarıda belirtilenler ışığında ortaya çıkan şablonunda, Kore Yarımadası- Nükleer- Çin ve ABD başlıkları yapboz parçaları gibi birbirini tamamlamaktadır. Bu çerçevede, Çin açısından gözetilmesi gereken dengeler dikkati çekmektedir. Beijing bir yandan Soğuk Savaş sonrası çeşitlendirdiği iliş-

Reuters

kileri bağlamında Kuzey ve Güney Kore arasındaki dengeyi muhafaza etmek durumundadır. Kuzey Kore'nin en büyük ticaret ortağı Çin'dir. Çin'in Kore Yarımadasındaki nükleere karşı tutumu özellikle 2000'li yıllardan sonra; Kuzey Kore'nin bölgesel tehdit oluşturmasını engellemek ancak bunu karşılıklı ilişkilerini bütünüyle zedelemeyecek fakat rahatsızlığını belli edecek ekonomik ve diplomatik adımlarla gerçekleştirmek olmuştur. Nitekim Pyongyang ile ekonomik inisiyatifler ve askeri değişim ile ilişkisini sabit tutmaya gayret göstermiş ve Seul ile de temaslarını artırmayı ve ekonomik ilişkileri geliştirmeyi hedeflemiştir.

Bu durumu örneklendirmek gerekirse; Mart 2016'daki yaptırımlar mercak altına alındığında Çin'in aslında elindeki en az zararlı ve yumuşak kozu kullandığı ortaya çıkmaktadır. Kuzey Kore ile kömür ithalatı bir önceki sene aynı dönemde 2.3 milyon tondur, 2016'daki yaptırımlarla 1.5 milyon tona düşmüştür. İstatistiksel olarak incelendiğinde ise 2015'te kömür ticaretinin zirve yaptığı ve 2016 yaptırımlarıyla bir nevi dengelendiği öne sürülebilir. Benzer şekilde BMGK 2321 sayılı karara Çin, kendi yerel yönetimleri ile Kuzey Kore'nin birincil geçim kaynaklarını muaf tutmuştur. Yani Çin prensip olarak yaptırım ile cezai hükümleri farklı kategorilerde değerlendirdiğini ima etmiş olmaktadır.

Diplomatik alanda da Çin nezdinde siyasi olarak belirgin kınama açıklamalarına rağmen ilişkiler tümüyle kesilmemiştir. Ekim 2015'te Xi Jinping, Kore İşçi Partisi'nin 70.yıldönümündeki tebriğinde; Çin-Kuzey Kore ilişkilerinin yüksek derecede stratejik olarak uzun dönem perspektifinde geliştiğinden bahsetmiştir. Bu bağları korumak, konsolide etmek ve daha da geliştirmek amacını da eklemiştir. Yine Mayıs 2016'da Xi Jinping, Kim Jong-Un'ı Parti Başkanlığı için tebrik etmiştir.

Güney Kore'ye yönelik ise; Kasım 2013'te Seul ile ilk stratejik diyalog geliştirildi. Güney Kore, Temmuz 2014'te Çin'in inisiyatifi ile kurulan Asya Altyapı ve Yatırım Bankası'na katılmıştır. Xi Jinping ÇHC tarihinde ilk defa Kuzey Kore'yi ziyaret et-

Çin için yaptırımlar tek başına yeterli görülmemekte hatta amaç değil ancak çok taraflı görüşmelerle yapılan müzakerelerle ulaşılabilecek barışçıl çözümlere araç olarak nitelendirilmektedir. Bu nedenle resmi bağlamda da Çin tarafından Trump'ın zaman zaman dillendirdiği askeri müdahale kabul edilememekte ve yaptırımlar tek başına yöntem olarak görülmemektedir.

meden Güney Kore'yi ziyaret eden lider olmuştur. Kasım 2015'te Güney Kore ve Çin, Aden Körfezi'nde ilk ortak korsan karşıtı talim gerçekleştirmişti.

Diğer yandan da Beijing, ABD'nin Doğu Asya'da etkinliğini kırmayı/azaltmayı ve Kore Yarımadasında istikrar için Kuzey Kore-ABD arasında oluşabilecek herhangi bir provokatif/askeri eylemi önlemeyi amaçlamaktadır. Şunu da hatırlatmak gerekir ki; 2013'ten sonra Beijing, ABD ile Kuzey Kore'ye yönelik 2094, 2270 ve 2321 sayılı BMGK kararlarını destekledi. 2003-2007 arasındaki Altılı Görüşmeler'de ABD ile birlikte inisiyatif kullanmıştır.

Çin'in 2000'li yılların sonuna doğru Kuzey Kore'ye yönelik bu 'temkinli zorlayıcı' diplomatik/ekonomik tavrının başlıca sebeplerinden biri; 1980'lerde başlattığı ekonomik büyüme ve modernizasyon programı neticesinde istediği en son durumun 1352 kilometrelik sınır komşuluğu yaptığı Kuzey Kore'de kaos, istikrasızlığın hem bölgesel kaosa hem de Çin'e doğru mülteci akınına (Yalu Nehri) sebebiyet vermesidir.

İkinci nokta ise; Kuzey Kore'nin nükleer programının bir taraftan Japonya, Güney Kore gibi diğer ülkelere emsal teşkil ederek silahsızlanmaya ters düşerek bölgesel güvenlik tehdidi oluşturması; diğer yandan da artık Çin'in bölgesel menfaatlerine aykırı durumlar oluşturabilecek konuma gelmiş olmasıdır. Söz gelimi; 4. nükleer denemeden sonra ABD ve Güney Kore THAAD füze sistemlerinin konuşlandırılmasıyla ilgili görüşmelerde bulunmuştur. ABD, aynı zamanda Nisan 2013'te Guam ve Japonya'ya X-Band radarları, Alaska'ya ilave avcı uçağı ve Kore yarımadasına uçak gemisi konuşlandırılmasına hız verdi. Bu durum, Çin açısından bölgesel silahlanma yarışını tetikleyebilecek olması ve ABD'nin Doğu Asya'da askeri varlığını kuvvetlendirebilecek olması nedeniyle endişe kaynağı oluşturmaktadır.

Farklı bir anlatımla, örneğin Güney Kore'ye THAAD yerleştirilmesi Çin'in Güney Kore'ye resmi olmayan ekonomik yaptırımlar uygulamasına sebep olmuştur. Her ne kadar ABD ve Güney Kore THAAD sisteminin doğrudan Kuzey Kore nükleer tehdidine karşı konuşlandırılacağını ifade etse de Beijing kanadından Çin'in stratejik nükleer gücüne tehdit olarak algılanmıştır. Bu kapsamda, THAAD sistemlerinin sağlayıcısı şirketler grubunun Çin'deki kuruluşları kapatıldı ve 2017 verilerine dayanarak Güney Kore'ye otomobil satışları yaklaşık %40 azaldı. Kore Bankası verilerine göre; THAAD sorunu Güney Kore GSMH'nı %0.4 negatif etkilemiştir. Bu da toplam 5 milyar dolarlık zarar olarak hesap edilmektedir.

Son dönemde ABD-Kuzey Kore ve Güney Kore arasında diplomatik hareketliliğin gözlemlendiği Kore Yarımadasında, Trump yönetimi de önceki ABD hükümetleri gibi Çin ile işbirliği aramıştır. Trump ve yönetimindekilerinin Kuzey Kore nükleer mevzuunda Beijing'den beklentisi olan ticaretin bütünüyle kesilmesi Çin açısından etkin olmayan bir yöntemdir. Çin için Pyongyang ile ekonomik ilişkileri büsbütün koparmak Kuzey Kore'nin ticari ilişkilerinin boyutu göz önünde bulundurulduğunda ülkede kaosa ve rejim değişikliğine sebebiyet verebileceği endişesi Beijing kanadında endişe uyandırmaktadır. Öncelikli sebebi, yukarıda bahsedilen yarımada oluşabilecek istikrasızlığın Kuzey Kore ile 1352 km sınırı bulunan Çin'e mülteci akımına neden olacağı ihtimalidir. Daha geniş ölçekte ise olası bir askeri yaptırımda ABD hegemonyasında birleşecek bir Kore'nin Çin'e yönelik bölgesel tehdit unsuru oluşturmasıdır. Dolayısıyla Çin, bir yandan kendi ekonomik modernizasyonu için, özellikle Kuşak ve Yol İnisiyatifinin mukadderatı açısından, bölgesel/küresel istikrarı gözetmekte diğer yandan bölgesel stratejik dengelerin ters yüz olmaması için çaba göstermektedir.

Çin'in dış politika düsturlarıyla birlikte incelendiğinde; artık Kuzey Kore nükleer sorununda öncelik sırası nükleerden arınma ve ABD ile Kuzey Kore arasında aşamalı barış görüşmeleri yer almaktadır. ABD'nin Kuzey Kore nükleer sorununa çözüm önerilerinden olan Libya Modeli yerine Çin görüşmeleri esnasında programın dondurulmasını önermektedir. Çin nezdinde yapılan resmi diskura dikkat edildiğinde 'yarımada nükleerden arındırılması' söyleminin öne çıktığı gözlemlenmektedir. Burada kırılma noktalarından biri de ABD'nin Güney Kore'den askeri varlığını çekip çekmeyeceği hususudur. Bunun da ABD-Kuzey Kore arasındaki mutabakatta netleştirilmesi önem arz etmektedir.

Şu hususu da eklemek gerekir ki; Çin için yaptırımlar tek başına yeterli görülmemekte hatta amaç değil ancak çok taraflı görüşmelerle yapılan müzakerelerle ulaşılabilecek barışçıl çözümlere araç olarak nitelendirilmektedir. Bu nedenle resmi bağlamda da Çin tarafından Trump'ın zaman zaman dillendirdiği askeri müdahale kabul edilememekte ve yaptırımlar tek başına yöntem olarak görülmemektedir.

Sonuç olarak, Kuzey Kore nükleer sorunu ne ABD'nin ne de Çin'in tek başına çözebileceği bir mevzu olarak ortada durmaktadır. Güney Kore'nin diplomatik çabaları ve Kuzey Kore'nin icabet etmesi yarımada barış beklentilerini olumlu yönde etkilemekte ancak gerek teknik gerekse siyasi/diplomatik dinamikler açısından zorlayıcı bir süreç olacağı öngörülebilmektedir. ■